

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ – DERS 1

METİN ÇORABATIR

1951 Tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşmenin Öncülleri

Mülteci Hukukunun kökleri genel İnsan Hakları Hukuku sisteminin ortaya çıkışıyla iç içe girmiştir.

Ama zihinsel öncülleri olarak Yabancılar Hukukunu ve azınlıkların korunmasına dair çabaları belirtebiliriz.

Yabancılar Hukukunun oluşumu, mülteciler için ayrı bir koruma mekanizması geliştirilmesinin gerektiğini hissettiren ilk kaynaktır.

Örneğin eski, Antik Yunanda yabancıların hukuki bir statüsünün bulunmamasının, toplum hayatını zenginleştirecek yabancı zanaatkarların gelişini önlediği fark ediliyor. Bu farkındalığın ortaya çıkışıyla beraber, yabancı ustaların gelişlerini cazip kılacak özel ve ayrı bir hukuk rejimi geliştiriliyor.

On altıncı yüzyıldan itibaren ulus devletlerin ortaya çıkışı, çeşitli Avrupa hükümetlerinin yabancı tüccarlara özel imtiyazlar veren kuralları kabul etmeleri resmiyet kazanması için uygun bir ortam oluşturuyor. Hükümetler, tüccarlara, ya da topraklarında iş yapmak isteyenlere, seyahat edenlere güvenli giriş sağlayacak ve temel haklarını karşılıklı olarak tanıyacak ikili anlaşmaları müzakere etmeye başlıyorlar.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde, devletlerin ticaret ortaklarıyla aralarında yabancıların insan onuruna yaraşır haklarını karşılıklı teminat altına alan geniş bir “dostluk, ticaret ve denizcilik” anlaşma ağı oluşturduklarını görüyoruz.

Bu anlaşmaların taraf ülkelerin iç hukuklarında yabancılara yönelik olarak yaygınlaşarak uygulanması sonucunda bazı evrensel insan hakları ilkeleri, genel hukuk ilkeleri olarak yerleşmeye başlıyor. Bu ilkeler arasında, yabancılara hukuki kimliklerinin olması, yaşamlarına ve fiziki bütünlüklerine saygı gösterilmesi, toplumsal kabul edilebilirlik sınırları içinde kişisel ve inanç özgürlüklerinin tanınması yer alıyor. Bu anlaşmalarla yabancılara siyasi haklar tanınıyor. Ama devletler karşılıklı olarak ülke içinde ikamet eden yabancılara karşı bazı yükümlülükler üstleniyorlar.

Bu süreçten ortaya çıkan önemli bir yenilik, yabancılara hakların beraberinde onları koruyan bir koruma sistemi oluyor.

Uluslararası Yabancılar Hukukunun ortaya çıkışı, mülteci haklarının gelişimi açısından da bir kaynak oluşturmaktadır. Her şeyden önce, mülteciler de kendi ülkelerinin dışında bulunan kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Ancak devletlerarası anlaşmalar yumağı ile oluşan Yabancılar Hukuku, yabancı bireylere haklarını ve bu haklardan doğan hukuki çareleri tanımamaktadır. Bu anlaşmaları yapan devletlerdir. Devletlerin karşılıklı saygı ve güvenine dayanmaktadır.

Dolayısıyla mülteciler, Yabancılar Hukukunun korumasından yararlanamamaktadırlar. Çünkü onların, vatandaşı oldukları ülke ile bağları kopmuş olduğundan, geldikleri ülkede haklarını koruyacak bir devlet bulunmamaktadır.

Yine de Yabancılar Hukuku, mültecilerin hakları konusunda kavramsal bir kapı aralamıştır. Her şeyden önce Yabancılar Hukuku, kendi ülkesinin dışında bulunan bir yabancının özel bazı hassasiyetleri olduğu düşüncesini kabul ettirmektedir. Ayrıca Yabancılar Hukukunun gelişimi, bireysel olarak uğranılan haksızlığın uluslararası, devletlerarası ilişkilerde yeri olduğu kanaatini ortaya koydu. Bir

yabancının hakkının korunmasında asgari standartları yerine getiremeyen bir devlete diplomatik koruma ve uluslararası arabuluculuk aracılığıyla bunun hesabının sorulması kavramı gelişti.

Üçüncü olarak bireyler, uluslararası hukuk sisteminin aktörleri kabul edilmediğinden, yurt dışındaki vatandaşına verilen zararın hesabını sorma yetkisi devlete transfer oluyor. Dolayısıyla ülkelerin yabancılara insan haklarına saygı konusunda ciddi olmalarına yol açıyor.

Dördüncü olarak, yabancılara korunmasına dair ikili anlaşmaların oluşturduğu paralel sistem, hakların, kültürler arasında ve değışen koşullara göre nasıl belirleneceğini gösterdi.

Azınlıkların Korunması Hukuku

Uluslararası Mülteci Hakları sisteminin yapısının şekillenmesinde etkili olan diğer bir hukuk alanı, Milletler Cemiyeti'nin ulusal azınlıkların korunması sistemidir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan azınlıklarla ilgili anlaşmalar, tıpkı Yabancılar Hukukunda olduğu gibi devletlerin çıkarlarını korumayı hedefliyordu. Özel amaçları, mağlup devletlerin etnik ve dini azınlıkların onurunu korumayı istemektir.

Azınlıklar Anlaşmaları, Uluslararası Yabancılar Hukukunun kavramsal çerçevesini önemli bir ölçüde ileri taşıdı. Yabancılar Hukukunun hedefi, bir devletin yurt dışındaki vatandaşlarının tabi olacakları muameleye bir standart getirmek iken azınlıklar anlaşmaları, başka bir ülkenin bir kısım vatandaşı ile kendi hükümetleri arasındaki ilişkiye dışardan izleme ve kontrol mekanizması getirdiler.

Azınlıklara, bir dizi medeni ve siyasi haklar, kamuda çalışma imkânı, farklı sosyal, kültürel ve eğitim kurumlarına sahip olma, dillerini kullanma, kamu fonlarından eşit faydalanma konularında teminatlar verildi.

Mağlup ülkelere empoze edilen bu yükümlülük, söz konusu ülkelerin topraklarındaki egemenliklerini tesis etmelerinin ön koşuluydu. Azınlık statüsündeki vatandaşlara ayrı bir uluslararası statü verilmemekle beraber, bu hükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek üzere bireylerden dilekçe, şikâyet ve bilgi toplama imkanları yaratıldı.

Dolayısıyla, bir grup insanın refahı ve hakları, uluslararası dikkatin meşru bir konusu olarak resmen kabullenildi.

Buna ilave olarak, yönetime dair de bir gelişme oldu. 1878 tarihli Berlin Anlaşmasıyla birlikte galip ülkeler, mağlup devletlerin içişlerine azınlıkların korunmasını denetlemek gerekçesiyle müdahale etme avantajını sağlamışlardı. Birinci Dünya Savaşı'nın galibi devletler, doğrudan mağlup devletlere müdahale yerine insan haklarının uygulanması için, ilk kez bir uluslararası ortak sorumluluk sistemini tercih ettiler. Galip devletler, yeni kurulan Milletler Cemiyetinden azınlık hakları anlaşmalarının garantörü görevini üstlenmesini istediler. Milletler Cemiyeti de bir şikâyet mekanizması kurdu.

Bu sistem insan haklarının korunmasına yönelik evrensel bir mekanizma anlamı taşııyordu. Sadece barış anlaşmalarının bir koşulu olarak azınlık haklarını koruyacaklarına dair mağlup ülkelere zorla kabul ettirilmişti.

Azınlıklar sistemi yine de Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Mülteci Hakları rejiminin gelişimine Önemli katkıda bulundu. Azınlık Anlaşmaları, uluslararası hukuk sisteminin bir egemen ülke topraklarındaki risk taşıyan kişilere dikkatini tesis etti.

Uluslararası Yabancılar Sistemine göre, bireye verilen zarar devletlerarasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinde sadece bir delil niteliğindeki, Azınlıkların Korunması Sistemi denklemini değıştirdi: odak noktası azınlıkların haklarına kaydı.

Ayrıca, Azınlıklar Anlaşmaları, hak ihlallerinin izlenme yükümlülüğünü kolektif bir sorumluluğa devretti.

Bu Mülteci Hukukunun gelişimi açısından son derece önemli bir gelişmeydi. Çünkü mülteciler ve vatansızlar, tanım itibariyle arkalarında kendi haklarını koruyacak bir devlete sahip değiller.

Önceki Sözleşmeler Ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde, 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'daki zorunlu göç hareketleri, siyasi ve askeri gelişmelere bağlı olarak çok arttı. Ancak Birinci Dünya Savaşı öncesinde ülkelerin bu mülteci hareketlerine karşı izledikleri politikalar, kendi çözüm arayışlarının ürünüydü. Bir başka ifadeyle, Birinci Dünya Savaşı öncesinde mültecilerle ilgili devletlerarasında ortak bir politika arayışı olmadı. Bunun için savaşın bitmesi beklenecekti.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde ilk defa Milletler Cemiyeti çatısı altında ortak yollar arayışı başladı. Mülteciler sınırları geçerek sığınma talep eden kişiler olduğundan, sorun tanım itibariyle uluslararası nitelikteydi. Çözümler de uluslararası iş birliği ile bulunmalıydı.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti altında ya da dışında bazı kurumlar kuruldu ve hukuki metinler kabul edildi.

İki Dünya Savaşı Arasında Kurulan Örgütler:

Rusya'dan gelen mülteciler için Yüksek Komiserlik ve Ofisi 1921-1929

Uluslararası Nansen Ofisi 1929

Almanya'dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik Örgütü 1933-1938

Uluslararası Mülteciler Yüksek Komiserliği 1938-1946

Evian Konferansı ve Hükümetler Arası Mülteciler Komitesi 1938

Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) 1947 (BM) IRO'nun 40 Gemisi Var.

Birleşmiş Milletler Yardım Ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA) 1943 (Milletler Cemiyeti son buldu.) 1949 sona eriş amacı, savaş mağdurlarına yardım.

İkinci Dünya Savaşı

Mülteci Hukukunun temeli 1950'de Birleşmiş Milletler tarafından UNHCR'in tüzüğünün kabulüyle atıldı.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserinin ofisi, BM Genel Kurulu'nda oybirliği ile ve BM Sözleşmesi'nin 22. Maddesi'ne uygun olarak bir yardımcı kuruluş niteliğinde üç yıllık bir süre için kuruldu (Birleşmiş Milletler Antlaşması Madde 22: Genel Kurul, görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organlar oluşturabilir).

Anlaşma Ve Düzenlemeler

1922, 1924, 1926 ve 1928 Düzenlemeleri; 1933 ve 1938 Sözleşmeleri.

1933 tarihli Mültecilerin Uluslararası Statüsüne dair sözleşme, daha önceki düzenlemelerdeki tavsiyeleri birleştiriyor. Ama en önemlisi taraf devletlere, mültecileri sınır dışı etmeme ve ülke topraklarına almama yasağı getiriyor. Non-refoulement.

Konferans

BM Genel Kurulu, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin zulüm nedeniyle başka ülkelerden sığınma isteme hakkını tanıyan 14. maddesine dayanarak, mültecilerin statüsüne dair sözleşme taslağı ile vatansız kişilerin statüsüne dair bir protokolün tamamlanması ve imzalanmasını 14 Aralık 1950'de 429 (v) kararıyla kararlaştırıyor.

Bu karar çerçevesinde tam yetkili heyetler, 2-25 Temmuz 1951'de Cenevre'deki BM Avrupa Ofisinde bir araya geliyor. Konferansa, 26 ülke, uluslararası kuruluşlar ve STK'lar katılıyor.

1951 Cenevre Konferansında tam yetkili delegelerin önüne getirilen taslak esas olarak 1933 Sözleşmesine dayanmaktadır.

İkinci kaynağı ise 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmuştur. 1933 Anlaşması bu bağlamda bir model oluşturmaktadır.

1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, yeni haklar ilave etti.

Ve sözleşme, 28 Temmuz 1951'de imzalandı.

Final Act

Of the United Nations Conference of Plenipotentiaries

On the Status of Refugees and Stateless Persons

I. The General Assembly of The United Nations, by Resolution 429 (V) of 14 December 1950, decided to convene in Geneva a Conference of Plenipotentiaries to complete the drafting of, and to sign, a convention relating to the Status of Refugees and a protocol relating to the Status of Stateless Persons. The Conference met at the European Office of the United Nations in Geneva from 2 To 25 July 1951. The governments of the Following 26 states were represented by delegates who all submitted satisfactory credentials or other communications.